

Et retorisk perspektiv på faktatjek

Om etablering og brug af fakta i politisk debat

AF METTE BENGTTSSON

Resumé

Artiklen argumenterer for en læsning af faktatjekgenren i et retorisk perspektiv. Efter en kort gennemgang af faktatjekgenrens udvikling introduceres den journalistiske objektivitetsnorm med henblik på at diskutere, hvordan faktatjekgenren er fundet heri. Herefter fremsættes forslag til, hvordan man med afsæt i retorisk argumentationsteori kan nyfortolke objektivitetsnormen, hvilket indbefatter at gå fra at betragte fakta som faste, objektive sandheder, der kan dokumenteres, til i stedet hovedsageligt at forstå fakta som domæneafhængige sandsynligheder, som man gennem praktisk argumentation forsøger at opnå tilslutning til. Afslutningsvis operationaliseres det retoriske syn på fakta i forhold til faktatjekgenrens arbejdsmetode, produkt og modtagelse.

Indledning

Siden starten af det nye årtusinde er faktatjek blevet en stadig mere etableret del af den politiske journalistik og debat. Journalistikforskningen har beskrevet både udbredelsen (Spivak 2010, Graves og Cherubini 2016, Graves 2016, Lowrey 2017), organiseringen (Graves og Cherubini 2016, Graves 2018) og den potentielle effekt (Amazeen 2013, Nyhan og Reifler 2015), ligesom man har diskuteret mediernes mulighed for at genopbygge troværdig-

hed gennem den nye genre (Eide 2012, Amazeen 2017). Hverken journalistikforskningen eller den journalistiske praksis har dog forholdt sig mere nuanceret til, hvilken forståelse af viden og fakta faktatjekformatet er funderet i, og hvilke konsekvenser det har for udøvelsen af genren og dens mulighed for at bidrage til en bedre politisk debat. Artiklen diskuterer derfor, hvad objektivitet som praksisnorm betyder for faktatjekgenren, og hvordan man med afsæt i retorisk argumentationsteori kan nyfortolke objektivitetsnormen og arbejde ud fra denne i faktatjekgenren. Afslutningsvis reflekteres der over, hvad det vil betyde for faktajournalistens arbejdsmetode, produkt og modtagelse. Artiklen er en teoretisk artikel (Dubin 1978, Whetten 1989), dog inddrages der materiale fra både nationale og internationale faktatjeksider med det formål at konkretisere den teoretiske diskussion med illustrerende eksempler (Perelman og Olbrechts-Tyteca 1969 [1958]:78).

Fremkomsten og udviklingen af faktatjek: fra factcheck.org til global faktatjekekspllosion

Faktatjek er siden starten af det nye årtusinde blevet en stadig mere integreret del af den politiske debat verden over – hvad Spivak omtaler som en ”faktatjekekspllosion” eller ”faktatjek på steroider” (Spivak 2010). Ser man bort fra *Spinsanity*, der var et kortvarigt initiativ fra tre amerikanske studerende, betragter de fleste *factcheck.org* som det første faktatjekinitiativ, der sammen med *politifact.com* har tjent som forlæg for andre (Amazeen 2017, Lowrey 2017). *Factcheck.org* blev lanceret i 2003 af CNN-journalisten Brooks Jackson og Kathleen Hall Jamieson og er tilknyttet Annenberg Public Policy Center på University of Pennsylvania. Det Pulitzerprisvindende *politifact.com* blev lanceret kort efter i 2007 og er tilknyttet avisen *Tampa Bay Times* og journalistuddannelsen ved *Poynter Institute*. Hos både *factcheck.org* og *politifact.com* har journalister i samarbejde med forsknings- og uddannelsesinstitutioner udviklet organisationer med platforme, der har til formål at tjekke og vurdere udsagn fra en række centrale, politiske aktører. I første omgang primært *politikere*, men med tiden også *lobbyister*, *interessegrupper*, *blog-*

gere, politiske kommentatorer (se for eksempel punditfact.com) og nu også *medierne selv* (se for eksempel BBC *Reality Check* fra 2017, der i deres programmerklæring særligt nævner en indsats mod fake news). Fra USA spreder faktatjek sig i første omgang til en række europæiske lande: I England får man *FactCheck* på Channel 4 News i 2005, i Frankrig *Les Décodeurs* på Le Monde i 2009 og i Norge *Faktasjekk* på Bergens Tidende samme år. I Danmark får vi *Detektor* i januar 2011 – først som radioprogram på P1 og fra oktober samme år som fast, ugentligt tv-program på DR2. I 2016 kommer Mandag Morgens *Tjekdet*, der foruden at faktatjekke påstande i etablerede medier også ser på virale historier på undersiden i *Viralspiralen*. Duke Reporters' Lab, der nøje følger udviklingen af faktatjek globalt, har i skrivende stund identificeret 156 aktive faktatjekinitiativer på samtlige kontinenter. En del af de fremtrædende amerikanske og europæiske faktatjekinitiativer er associeret med etablerede nyhedsmedier – enten et enkelt medie som i Danmark eller i et samarbejde med flere medier som i Norge, hvor *Faktisk* fra 2017 er et samarbejde mellem VG, Dagbladet, NRK og TV 2. Dog viser en undersøgelse fra Reuters, at størstedelen af de adspurgte faktatjekinitiativer i Europa er organiseret som *uafhængige initiativer* eller som *civilorganisationer*, hvoraf nogle frasiger sig at blive betegnet som journalistik, idet de ser sig selv som en del af en større reform af politik og medier (Graves og Cherubini 2016).

Den journalistiske objektivitetsnorm og faktatjekkets fundering heri

Faktatjekjournalistikken er ligesom journalistikken mere generelt funderet i en objektivitetsnorm. I en amerikansk kontekst begynder pressen for alvor at integrere en objektivitetsnorm fra omkring 1870 og frem mod første verdenskrig (Schudson 2001:159). Ud fra en historisk gennemgang af en række sociale og kulturelle forhold argumenterer Schudson for, at fremkomsten af et objektivitetsideal ikke skal ses som resultatet af teknologiske og økonomiske forhold (Shaw 1967, Carey 1989), men i sammenhæng med en markedsførelse af journalistikken i en bredere sociokulturel proces (Schudson 1978, 2001). I en dansk kontekst

begynder pressen først at varetage denne rolle lidt senere, idet vi først fra mellemkrigstiden og frem i en glidende overgang går fra en parti- til en omnibuspresse (Schultz 2007:10, Allern og Blach-Ørsten 2011).

Idéen om, at man kan tale om "absolut" objektivitet og som journalist lave en fuldstændig tilstandsbeskrivelse, hvad man også kan kalde en naiv forestilling om objektivitet (Andrén 1979), problematiseres allerede i slutningen af 1800-tallet (Mindich 1998, Cunningham 2003). I stedet taler journalister om "tilstræbt" objektivitet, der blandt andet artikuleres som *arbejdsnorm*, praktiseres gennem journalistiske *arbejdsmetoder* og kan spores i det journalistiske *produkt* (Schudson 2001:149). I forhold til at artikulere objektivitet som *arbejdsnorm* viser både amerikanske, engelske, svenske og danske studier, at journalister stadig tilslutter sig det klassiske professionelle ideal, også trods strukturelle forandringer, herunder fx øget økonomisk pres og hyppigere deadlines pga. digitale platforme (Willnat, Weaver og Wilhoit 2017, Witschge og Nygren 2009, Skovsgaard 2010). Et nyt dansk studie viser også, at det at agere neutralt eller "tilstræbt" objektivt stadig betragtes som et essentielt ideal (Skovsgaard m.fl. 2018:17), og at danske journalister ligefrem lægger mere vægt på at tjene offentligheden nu end tidligere (Skovsgaard m.fl. 2018:15). Når det handler om objektivitet i relation til *arbejdsmetoder*, kan journalisten "performe" objektivitet gennem faste research- og interviewmetoder samt nøje dokumentation og verificering af informationer (Kovach og Rosenstiel 2001). Som Tuchman påpeger i sit klassiske studie, forstås objektivitet i den forbindelse som et *strategisk ritual*, der er med til at beskytte nyhedsjournalister mod risikoen ved egen praksis (Tuchman 1972). I forhold til det journalistiske *produkt* kan man tale om objektivitet, når journalister stræber efter at dække bredt og udvælge stofområder og vinkler, der har relevans for den generelle offentlighed, og hvor man inkluderer mange forskellige kilder og forsøger at holde sig til en neutral sprogbrug. I udviklingen videre fra omnibus- til segmentpresse bruger Schultz (nu Willig) også betegnelsen "vinklet" objektivitet – at man behandler bestemte stofområder ud fra bestemte vinkler og med bestemte kilder af interesse for et bestemt segment, men stadig bestræber sig på at gøre det på en

saglig og balanceret måde (Schultz 2007:20). Når journalister går fra at hævde, at de kan være ”absolut” objektive, til at konkretisere, hvordan de tilstræber at være det, læser McNair det som en ”afmystificering” af objektivitetsbegrebet (McNair 2017:1326).

Ser man specifikt på faktatjekgenren, er denne dybt forankret i en objektivitetsnorm. Genren bliver af flere opfattet som en mulig revitalisering af journalistikken, hvor man igen kan pointere journalistikkens samfundsmæssige rolle – en mulighed for, at journalistikken viser sit værd som fjerde statsmagt, der hjælper borgeren med at forstå og forholde sig til politiske diskussioner om indretningen af samfundet. Hvor Martin Eide lidt forsigtigt taler om en ”journalistisk nyorientering” og en ”professionalisering” såvel som en mulig ”profilering” af journalistikken (Eide 2012:176), betegner Graves og Cherubini faktatjek som en ”ny demokratisk institution” (Graves og Cherubini 2016:1). Amazeen går så langt som til at kalde det en ”bedre form for journalistik”, en ”professionel reformbevægelse” og et ”demokratiopbyggende værktøj”, som opstår, når demokratiske institutioner bliver betragtet som svage (Amazeen 2017). Hvad angår arbejdsmetoder, lægges der vægt på det at kunne dokumentere og verificere, altså klassiske journalistiske arbejdsmetoder. Til forskel fra den almindelige journalistiske praksis er der dog to væsentlige forskelle, idet journalisten går fra at tjekke *egne* til at tjekke *andres* udsagn og fra at tjekke *inden* udgivelse til at tjekke *efter* udgivelse, henholdsvis *ante hoc fact-checking* og *post hoc fact-checking* (Sivek og Bloyd-Peshkin 2018:401). Kendetegnende for mange faktatjekinitiativer er, at de kommunikerer detaljeret om *arbejdsmetode*. For eksempel har *The Conversation* en video, hvor de indleder med ordene: “It’s important to be transparent about how we do journalism”. I videoen gennemgår de deres fremgangsmåde med at tjekke fakta og forsikrer derigennem om, at modtageren kan have tillid til faktatjekket: 1) “First, editors and readers identify claims worth checking”, 2) “Then, we find an academic with real expertise to examine the evidence and write the fact-check”, 3) “We also give the person whom we are fact-checking the right to apply”, 4) “Next, we ask a second academic to be a blind reviewer to scrutinize the draft”, 5) “Through the whole process our editors play the devil’s advocate”, 6) “After

a final check, we publish the fact-check under the name of the fact-checker and the blind reviewer". Som i de fleste andre faktatjek er der hos *The Conversation* en fast arbejdsmetode, hvor videnskaben spiller en central rolle, hvor akademiske eksperter med "real expertise" forventes at bidrage med at afklare forvirringen omkring et faktum – en tro på videnskaben som en højere instans. Det kollaborative samarbejde er også udbredt, hvor man ud fra en borgermobiliserende strategi opfordrer mediebrugere til at indsende udsagn, som de ønsker tjekket, ligesom man også opfordrer mediebrugerne til at reagere på og diskutere faktatjekket (Eide 2012:180 og 186). Dette kan ses som et forsøg på at tilstræbe objektivitet i *produktet*, hvor faktatjekinitiativet forpligter sig til at tjekke alle typer af fakta fra en bred vifte af politiske aktører fra alle politiske partier, og hvor borgerens forslag netop kan være en måde at sikre det på. I forhold til legitimering af faktatjek er mange faktatjekinitiativer for tiden også i gang med at organisere sig i den fælles, internationale organisation *The International Fact-Checking Network*, der blev lanceret af Poynter Institute i oktober 2015. For at kunne indgå er der fem principper, som faktatjekinitiativet skal leve op til. Man skal være: 1) upartisk og fair, 2) transparent i forhold til kilder og beviser, 3) transparent i forhold til finansiering og organisation, 4) transparent i forhold til metode og 5) åben og ærlig omkring rettelser. Hvor punkt 1 forholder sig til objektivitet i produktet, forholder punkt 2, 4 og 5 sig til objektivitet i metode. 50 organisationer er indtil videre blevet "verificeret", herunder det danske *Tjekdet*. Wilson Lowrey ser organiseringen i en international organisation som et forsøg fra faktatjekinitiativerne på at imitere hinanden og derigennem opbygge legitimitet (Lowrey 2017).

Enighed om realiteter er i stigende grad udfordret

Journalistikken har utvivlsomt en vigtig opgave med at bidrage til en bedre fælles forståelse af virkeligheden. Det er et afgørende fundament for en god politisk debat – en forudsætning for, at vi kan debattere, hvor vi som samfund skal hen (Jørgensen og Onsborg 2008:40, Kock 2009a, 2013a). Nødvendigheden af faktatjek synes i disse år i stigende grad påkrævet, idet enighed om realite-

ter bliver udfordret fra flere steder. Nogle peger især på internettet og den nye globaliserede offentlige sfære (GPS), hvor et væld af onlinefaktaressourcer og ikke mindst cirkulation af diverse faktuelle udsagn på sociale medier gør det sværere at komme til en fælles forståelse af tingene (se fx McNair 2017:1327). Et andet forhold er, at autoriteter som blandt andet den amerikanske præsident og en stormagt som Rusland tilsyneladende dyrker en ny uredelighedskultur, hvor de fremsætter tvivlsomme postulat om virkeligheden. Begrebet "alternative facts" blev som bekendt brugt af Donald Trumps talsmand i et forsvar for præsidentens udtalelser om, at der havde været flere til stede ved hans indsættelse end ved Barack Obamas. Begreber som "disinformation" og "misinformation" er også kommet på alles læber, efter at Rusland er blevet afsløret i at have et velorganiseret netværk af betalte informationskrigere eller "trolle", der bevidst spreder forkerte informationer på internettet med det formål at miskreditere bestemte politiske aktører eller andre lande (Pomerantsev 2015, Søe 2018). Hertil kommer også et begreb som "spin", som gjorde sit indtog sammen med de mange særlige rådgivere omkring årtusindeskiftet, der peger på, hvordan politiske aktører rådes til at dreje budskaber og udlægningen af blandt andet realiteter i bestemte for dem selv fordelagtige retninger (Femø Nielsen 2004, Høybye m.fl. 2007). Alt dette tilsammen er forhold, der udfordrer en velfungerende demokratisk samtale, og det er oplagt, at netop journalister bidrager ved at forholde sig kritisk til de mange udlægninger og hjælper med at finde fælles fodslag, når det handler om forståelsen af realiteter.

En retorisk forståelse af objektivitet, viden og fakta

Når artiklen i det følgende fremfører en indvending mod faktatjekgenren, går det således ikke på den overordnede bestræbelse med genren, men derimod på den forståelse af viden og fakta, som den nuværende praksis er funderet i. Fra et retorisk argumentationsperspektiv er der i den nuværende faktatjekpraksis tale om en forholdsvis simpel forståelse af viden og fakta, hvor man antager, at fakta er objektive størrelser, som man kan tjekke og kategorisere som enten "sande" eller "falske" – primært med

hjælp fra videnskabelige eksperter. I det følgende argumenteres der for at vende sig mod den retoriske argumentationsteori og et retorisk syn på viden og fakta og lade det være udgangspunktet for det journalistiske arbejde med fakta. Her skelner man mellem forskellige typer af viden og fakta, hvor viden og fakta i nogle tilfælde er faste størrelser, som man kan fremsætte beviser for, men hvor viden og fakta langt oftere er noget, man debatterer, og hvor det at forsøge at etablere et faktum betragtes som en integreret del af den politiske debat. I den retoriske argumentationsteori anskuer man det sådan, at når nogen taler om fortidige eller nutidige forhold i verden, så fremsætter personen et udsagn om noget faktuel – hvordan noget er eller forholder sig. I det øjeblik, hvor nogen udtrykker *tvivl* eller erklærer sig *uenige* i udsagnet, bliver udsagnet en *påstand* – noget, som man må argumentere for tilslutning til. At etablere et faktum med fuldstændig sikkerhed kan være svært – for eksempel er der stadig nogen, der hævder, at jorden er flad, eller at klimaforandringerne ikke er menneskeskabte. Men over årene kan *grundig sandsynliggørelse* føre til, at de fleste bliver enige om nogle udsagn, som så i den politiske debat kan fungere som uproblematisk faktuelle størrelser (Jasinski 2001:26).

Det er blandt andet Chaïm Perelman og Lucie Olbrechts-Tyteca, der i efterkrigstiden er med til at etablere ”nyretorikken” som en argumentationsteori om praktisk argumentation, hvor de først adskiller logikken og retorikken og herefter underordner logikken til retorikken (Perelman og Olbrechts-Tyteca 1969 [1958], Rosengren 1998:14). Logikken og retorikken beskæftiger sig begge med argumentation, men hvor logikken beskæftiger sig med *sandheder* og at *bevise* dem gennem en *deduktiv-matematisk bevisførelse (syllogismen)*, beskæftiger retorikken sig med *sandsynligheder (enthymemet og eksemplet)* og om at *overbevise* et publikum, hvor argumenter ikke er tvingende, men hvor der er argumenter på *begge sider* af en sag med en vis *vægt*, og hvor modtagernes *tilslutning* (eller det modsatte) sker *gradvist* ved, at modtagerne individuelt ”vejer” argumenterne op mod hinanden og beslutter sig for, hvad der vejer tungest for dem (Perelman og Olbrechts-Tyteca 1969 [1958], Kock 2009a, 2013a). En sådan afvejning gælder for alle typer af påstande, både de kon-

staterende ("claims of fact" – "hvad er"), evaluerende ("claims of value" – "hvad synes vi om det") og advokerende ("claims of policy" – "hvad skal vi gøre ved det") (Jasinski 2001, Jørgensen og Onsberg 2008:39-50). Perelman finder retrospektivt ud af, at han er kommet frem til noget af det samme som Aristoteles, der skelner mellem *episteme*, *doxa* og *endoxa* (Aristoteles 1996, Rosengren 1998). Hvor *episteme* er en almen, uforanderlig, sikker viden, er *doxa* en erkendelse med usikker sandhedsværdi – et "skøn" af den praktiske virkelighed. *Doxa* bliver således til gennem argumentation, ligesom *doxa* efterfølgende kan bruges i en argumentation. Når *doxa* er blevet mere stabilt, taler man også om *endoxa* – påstande, der tidligere er blevet diskuteret, men som nu er blevet en form for "common sense" (Aristoteles 1989).

Opsummeret i en model er forskellene på logik og retorik følgende:

Logik	Retorik
Logisk positivisme	Domæneafhængig relativisme
Episteme	Doxa (<i>endoxa</i>)
Sandheder	Sandsynligheder
Syllogismen	Enthymemet og eksemplet
Bevise, dokumentere, verificere	Overbevise, opnå tilslutning fra et publikum

Model 1: Modellen viser forskellene på logik og retorik. Hvor Aristoteles forstår logikken og retorikken som sideordnede, ser Perelman logikken underordnet retorikken.

På samme tidspunkt, hvor Perelman og Olbrechts-Tyteca argumenterer for en adskillelse af logikken og retorikken, fremsætter Stephen Toulmin også sin retoriske argumentmodel, der skildrer strukturenheden i et argument og inkluderer tre faste og tre fakultative komponenter, henholdsvis *påstand* (claim), *belæg* (data) og *hjemmel* (warrant), *styrkemarkør* (qualifier), *gendrivelse* (rebuttal) og *rygdækning* (backing) (Toulmin 1958:94-145, Jørgensen og Onsberg 2011:15-38). Toulmins grundlæggende ærinde er at vise, at det samme argument ikke virker ens på alle mennesker til alle tider, men at argumenter er "domæneafhængige" ("field dependent"). Det vil sige, at selvom en afsen-

der i en situation kan lykkes med at overbevise en modtager med et bestemt argument, er det ikke sikkert, at samme argument vil virke på samme måde i en anden kontekst. Hvad der bliver betragtet som gode argumenter, er altså afhængige af det "domæne", de bruges i, og enigheden om faktuelle størrelser vil ligeledes være domæneafhængig.

Kigger man lidt bredere ud, resonerer det retoriske syn på viden og fakta med den mere overordnede videnskabsteoretiske udvikling. Naturvidenskabernes positivisme blev allerede i slutningen af 1800-tallet udfordret af social- og humanvidenskabernes, hvor Wilhelm Dilthey som en af de første argumenterede for, at man ikke udelukkende ved en logisk-deduktiv fremgangsmåde kan forklare verden, men at menneskers syn på verden og realiteter også handler om *forståelse* (Dilthey 1989 [1883]). Med hermeneutikkens udbredelse fremsættes også mere generelle regler for forståelse, herunder om den *hermeneutiske cirkel* og *forforståelse*, og hvordan menneskers historiske, kulturelle og sproglige *forståelseshorisont* har betydning for deres forståelse af verden (Martin Heidegger 1993 [1927] og Hans-Georg Gadamer 1975). Socialkonstruktivismen, der for alvor vinder frem i 1980'erne, er mere ekstrem ved at hævde, at man slet ikke kan tale om objektivitet, og ved at anse al menneskelig erkendelse som socialt konstrueret. Derved afvises et objektivt, universelt ståsted, hvorfra man kan beskrive verden; mennesket vil altid i dets forståelse af verden være præget af sin kulturelle og historiske forståelsesramme og ikke mindst af det sprog, hvorigennem verden erkendes (Bengt-Pedersen og Klausen 2018). Selv inden for naturvidenskaben, hvor man med forfinede metoder forsøger at sikre objektivitet og finde frem til lovmæssigheder, er man i nyere tid blevet mere bevidst om, at selv denne type af viden ikke er absolut sikker, men potentiel fejlbarlig og midlertidig (Kragh 2018).

Nedenstående skema viser, hvordan den nuværende faktatjekpraksis baserer sig på en logisk positivisme, mens en mulig ny faktatjekpraksis primært overordnet kan basere sig på en domæneafhængig relativisme.

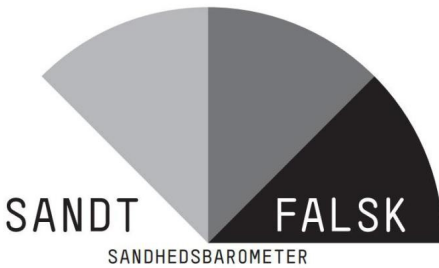
Nuværende faktatjekpraksis	Ny faktatjekpraksis?
Logik	Retorik OG herunder logik
Logisk positivisme	Domæneafhængig relativisme OG herunder logisk positivisme
Episteme	Doxa (endoxa) OG herunder episteme
Sandheder	Sandsynligheder OG herunder sandheder
Bevise	Overbevise OG herunder bevise

Model 2: Modellen viser, hvordan den nuværende faktatjekpraksis er funderet i logikken, mens der i denne artikel argumenteres for, at faktatjek med fordel kan funderes i retorikken og herunder logikken.

Opsummerende kan man sige, at mens man i den retoriske argumentationsteori har integreret logikken i retorikken, er man ikke så radikal som socialkonstruktivismen, hvor der slet ingen objektivitet er, men man går omvendt heller ikke ud fra, at viden eller fakta udelukkende er objektive størrelser, der kan tjekkes og verificeres. I stedet stiller man sig i en midterposition, hvor man skelner mellem forskellige typer af viden og fakta og opererer ud fra, at mens nogle fakta har karakter af sikker viden og kan bevises gennem den logiske syllogisme, etableres andre – og det langt de fleste – gennem praktisk argumentation, hvor forskellige aktører forsøger at sandsynliggøre og opnå tilslutning til deres forståelse af realiteterne i en konkret kontekst.

Når journalisten kommer til kort med skalaer med kategorierne "sandt" og "falsk"

At den forståelse af viden og fakta, der ligger i faktatjekgenren, er uhensigtsmæssig og ikke i overensstemmelse med, hvordan viden og fakta etableres og bruges i den politiske debat, viser sig især, når journalister i faktatjekkerne forsøger at bruge skalaer med kategorierne "sandt" og "falsk". Ofte kan faktatjekkeren selv efter grundig research ikke klart afgøre, om et udsagn er enten det ene eller andet, og i stedet har man opfundet en række forskellige mellemkategorier – en graduering, der i sig selv udstiller utilstrækkeligheden i de dikotomiske kategorier. Danske Detektor har indtil for nylig for eksempel anvendt en skala med "sandt" og "falsk" samt to grå midterkategorier uden betegnelser.

Figur 1. Sandhedsbarometer fra DR2's Detektor

Politifact bruger nedenstående skala, der går fra "false" til "true" med mellemkategorierne "mostly false", "half true" og "mostly true" plus "pants on fire" til det helt unacceptable.

Figur 2. Skala fra Politifact.com

Mandag Morgens Tjekdet.dk bruger kategoriseringen "sandt" og "falsk", men ender i praksis ofte med andre mærkater som for eksempel "vildledende" eller "bliv ikke bundet en historie på ærmet".

Figur 3. Fra Mandag Morgens Tjekdet.dk

Ud fra et retorisk perspektiv på fakta kan det, at faktatjekkerne ofte kommer til kort og i stedet må ty til forskellige midterkategorier, forklares med, at de forskellige udsagn om verden ikke enten er sande eller falske, men påstande om verden, som en debattør forsøger at vinde tilslutning til. I enkelte tilfælde kan vi måske kategorisere noget som falsk, hvis en debattør fremsætter en

udokumenteret påstand, der tydeligvis er misvisende i forhold til den virkelighed, der beskrives, men langt oftere er der tale om argumenter, som blot er dårlige, eller hvor debattøren bruger en uredelig strategi. Det er noget af det samme, som Sille Obe-litz Søe påpeger i forhold til "fake news" og "alternative fakta", hvor hun argumenterer for, at man ikke bør tale om "sande" eller "falske" informationer, men i stedet bør se på hensigten med at videregive informationer og tale om "vildledning" over for "ikke-vildledning" (Søe 2018). Charlotte Jørgensen og Merete Onsberg pointerer også i deres lærebog om praktisk argumentation: "Ofte ser man det fremstillet, som om praktisk argumentation lader sig håndtere og kritisere ud fra de formelle slutningsregler. Men gør man det, løber man panden mod en mur, for den praktiske virkelighed ser gerne helt anderledes ud end det videnskabelige erkendelsesideal, som den formelle logik er knyttet til." (Jørgensen og Onsberg 2008:101).

Operationalisering af en retorisk forståelse af viden og fakta i faktatjekjournalistikken

Men hvordan kan et retorisk syn på fakta operationaliseres? Hvilke konsekvenser vil det have for journalistens arbejdsmetoder, produkt og modtagelse?

Arbejdsmetode: udlægning af argumenter på begge sider med blik for argument- og kildetyper, den uredelige debattør og sprogbug

Hvis man i faktatjekgenren vil arbejde ud fra et retorisk syn på fakta, skal journalisten i arbejdsprocessen gå væk fra at ville udpege og undersøge dokumentationen for et enkelt faktum fra en aktør og med hjælp fra videnskaben forsøge at afgøre, om det passer. I stedet skal journalisten pege på debatter, hvor man har svært ved at nå til enighed om realiteter, og indsamle og udlægge argumenter på begge sider samt analysere og vurdere kvaliteten af disse argumenter, evt. som i den nuværende praksis med borgernes hjælp til udpegning af relevante debatter. Journalisten kan både indsamle allerede eksisterende udsagn, men også opsøge kilder, der har argumenter på enten den ene

eller anden side. Journalisten bør i denne proces forsøge at få debattørerne til at forholde sig til hinandens argumenter. Det er journalistens opgave at berøre alle tænkelige topoi (perspektiver, vinkler) i forhold til den pågældende diskussion (Kock 2009b) og også at spørge ind til debattørerne med henblik på at få dem til at udfolde deres argumenter og også forholde sig til modargumenter (Kock 2013b).

I den journalistiske opgave med at udlægge argumenter i debatter om realiteter ("claims of fact") er det oplagt, at journalisten i kombination med sin viden om *kildetyper* kender de mest almindelige argumenttyper, der primært anvendes i forbindelse med konstaterende påstande, og lader dem være et fundament for arbejdet med at forholde sig kritisk til påstandene om verden. Hvor argumentationens "fase" kan aflæses i påstanden, aflæses argumenttypen i hjemlen. En af de mest almindelige argumenttyper er *årsagsargumentet*, der bygger på, at en ting medfører eller bevirker en anden i en kausal følgevirkning. Årsagsargumenterne kan enten gå fra årsag i belægget til virkning i påstanden eller omvendt. *Tegnargumentet* er beslægtet med *årsagsargumentet*, men her indeholder hjemlen en regel om, at en ting, anført i belægget, er et tegn på noget andet, anført i påstanden. En tredje argumenttype er *klassifikationsargumentet*, hvor man argumenterer for, hvad der kendetegner en helhed, og herefter tilføjer noget med dette kendetegn til helheden. Omvendt går man i et *generaliseringsargument* fra et konkret eksempel til at sige noget om en helhed. Klassifikationsargumentet er således en *deduktiv* bevægelse, mens generaliseringsargumentet er en *induktiv* bevægelse. En femte argumenttype er *sammenligningsargumentet*, der baserer sig på en sammenligning af to ting, hvilket enten kan gå på ligheder (analogier) eller forskelligheder (paralleller). En sidste gængs argumenttype er *autoritetsargumentet*, hvor man forsøger at overbevise et publikum ved at hente støtte i en autoritet, herunder også kvantiteter (for uddybning i forhold til argumenttyper se Brockriede og Ehninger 1960 eller Jørgensen og Onsberg 2011:51-68). Går man sådan til værks, vil videnskaben med dens *ekspertkilder* mange gange kunne bidrage med væsentlige argumenter til sandsynliggørelsen, men vil ikke kunne be- eller afkræfte et faktum, således som man

antager i den nuværende praksis. Der åbnes også op for, at *erfarings- og partskilder* kan levere relevante argumenter, som kan have en vis vægt. For alle argumenter gælder, at journalisten må forholde sig kritisk til både afsenderen og argumentet – hvilke motiver kan en debattør have, og er der åbenlyse problemer med det pågældende argument. Når Hans Rosling gennemgår nogle af de misforståelser, man typisk støder på, når folk argumenterer om deres opfattelse af verden, der ifølge Rosling er meget bedre, end vi tror, gennemgår han en række argumenttyper, og hvad man bør være kritisk overfor, herunder fx i forhold til generaliseringer og klassifikationer (Rosling 2018).

Journalisten bør i sin research også kunne spotte *den uredelige debattør* og dennes strategier, hvor man i den retoriske argumentationsteori skelner mellem *løgn, fortielse* og *fordrejning* (Jørgensen og Onsberg 2008:111). *Løgneren* er den mindst raffinerede og typisk også den nemmeste at spotte. Her påstår afsender noget åbenlyst misvisende om virkeligheden, typisk i form af et postulat, det vil sige, at der ikke fremsættes belæg for påstanden – jo oftest fordi der ikke findes noget. Trumps udsagn om, at der var flere ved hans indsættelse end ved Obamas, falder for eksempel under denne kategori. *Fortielse* og *fordrejning* er mere subtile strategier, der kan være sværere at gennemskue. En fortielse behøver ikke i sig selv at være uredelig – vi må ofte udelade noget – men det er uredeligt, hvis en afsender fortier noget, fordi han eller hun godt ved, at modtagerne ikke vil blive overbevist, hvis de kender til det fortiede. Fordrejning er den mest almindelige strategi og også sværest at lokalisere. Typisk foregår denne ved enten *overdrivelse, forsimpning* eller *udskiftning* (Jørgensen og Onsberg 2008:110-113). For at man ligefrem kan kalde noget en uredelig strategi, gælder det, at afsender *bevidst* skal have haft en *intention* om at opnå tilslutning ved at *vildlede* modtageren (Jørgensen og Onsberg 2008:110). Når Sørup i forhold til fake news argumenterer for, at man ikke skal skelne mellem ”sandt” og ”falsk”, men i stedet se på ”vildledning” og ”ikke-vildledning”, handler det på samme måde om, hvad afsender vil sin modtager – om den intention, som afsender har med at ytre sig. I den forbindelse skelner Sørup ligesom flere andre mellem disinformation og misinformation. Hvis afsender bevidst har videregivet for-

kerte oplysninger, er der tale om *disinformation*; hvis afsender derimod ikke er bevidst om, at de oplysninger, der bliver videregivet, er forkerte, kan det i stedet kategoriseres som *misinformation* (Søe 2018). I forhold til uredelighed er tankegangen den samme. Hvis noget gøres bevidst, kan det betegnes som uredeligt, men hvis afsender er ubevidst om eksempelvis en fortielse eller en fordrejning, er det uheldigt, men ikke direkte uredeligt. Udover de tre typer af strategier kan journalisten også kigge efter debattører, der *postulerer*, idet det er problematisk i en diskussion om realiteter, hvor modtagerne gerne skal have argumenter for forståelsen af realiteterne. Ofte kan postulater forekomme som en form for implicite autoritetsargumenter, hvor en afsender antager at være en autoritet, der uden at argumentere kan overbevise folk om en udlægning af verden. Frem for postulater eller implicite autoritetsargumenter bør journalisten forsøge at få mere indholdsmæssige argumenter frem. I den nuværende faktatjekpraksis er det ofte nogle af disse uredelighedsstrategier, der udlægges, men uden et præcist begrebsapparat, og hvor formålet mange gange bliver at udstille og dadle den debattør, der er kommet med et dårligt eller uredeligt argument. I en sådan praksis er medierne med faktatjekket med til at skabe opmærksomhed omkring uredelige debattører og risikerer at bidrage til folks skepsis over for politik og politikere, ligesom man også for tiden oplever, at især amerikanske politikere er begyndt at bruge faktatjek af politiske modstandere i negative kampagner (Stencel 2015). Med et isoleret fokus på den uredelige debattør sker der også ofte det, at man ender med at konkludere, at hvis en debattør opfører sig uredeligt, så kan virkelighedsbeskrivelsen afvises, hvilket jo ikke er sikkert. Selvom en debattør kommer med tvivlsomme argumenter, kan der sagtens være andre vigtige, relevante og vægtige argumenter for samme virkelighedsbeskrivelse. Ved at lade faktatjek hvile på et retorisk syn på fakta vil det at pege på et dårligt eller tvivlsomt argument aldrig være faktatjekkets overordnede formål, men et delelement i den overordnede praksis med at fremsætte og vurdere argumenter på begge sider for en udlægning af realiteter. Således vil der stadig være fokus på den uredelige debattør, men et fokus på personer vil være underordnet et fokus på sagen.

Som en tredje og sidste ting kan journalisten i sin forberedelse bruge sin viden om *sprogbrug* og se debattørens stilistiske valg som en del af faktaarbejdet, hvilket er underprioriteret i den nuværende praksis. Journalisten kan dels notere sig positive og negative betegnelser, men også generelt blot være opmærksom på sprogborgen. Flere teoretikere har påpeget, hvordan sprog og erkendelse hænger sammen. Perelman anvender for eksempel begrebet *præsentationsform*, når han hævder, at stilistiske valg har betydning for, hvordan vi argumenterer for og overbeviser hinanden om realiteter. Ifølge Perelman forsøger en afsender at vinde tilslutning med alle de valg, han eller hun træffer – både i forhold til indhold, form og fremførelse, og at præsentationsformen bliver særlig overbevisende, når den gøres *nærværende*, for eksempel ved gentagelse, ophobning af parallelle historier/eksempler, detaljerighed, konkretisering og evidentia (Perelman 2005 [1977]). Perelman taler ind i samme diskussion som den sene Ludwig Wittgenstein, der argumenterer for, at sproget ikke blot bruges til at beskrive en verden, men at verden skabes i sproget (Wittgenstein 1995 [1953]). Samme grundlæggende forståelse af forholdet mellem sprog og erkendelse går igen i senere teori om second level agenda-setting (McCombs og Shaw 1972, McCombs et al. 1997) og framing (Lakoff 2004, Kuypers 2009). I forhold til etablering af virkeligheden er det væsentligt, hvordan aktører taler om realiteterne, idet det har konsekvenser for, hvordan de selv forstår realiteterne, og hvordan de måske også får præget modtagernes forståelse af realiteterne.

Produkt: vægtsymbolik og mærkater til den uredelige debattør

I forhold til selve det journalistiske produkt skal modtageren have fremlagt de vigtigste argumenter på begge sider. I den forbindelse problematiserer Farhad Manjoo, at det nemt kan ende i en "fight over two competing versions of reality" i et "han-siger-hun-siger-setup", hvor modtageren bliver ladet forvirret tilbage uden mulighed for at afgøre, hvem der har ret (Manjoo 2008:21). Til det kan man sige, at eftersom det i praktisk argumentation ikke handler om at have ret, men om at søge tilslutning til sandsynligheder, så er der ingen vej uden om en afvejning med argumenter på begge sider. Journalisten kan dog bidrage til modtage-

rens kvalificerede stillingtagen ved ikke blot at videreformidle et enkelt argument på hver side, som man til tider ser, men opliste de væsentligste argumenter på begge sider og lave og videreformidle en analyse og vurdering af disse. Hvad man til tider kan opleve er, at nogle journalister i deres stræben efter objektivitet lader begge sider komme til orde, men uden at forholde sig til hverken kvalitet eller proportionalitet. I forhold til at illustrere den proces, der foregår, når man forsøger at komme frem til en fælles forståelse af realiteter, kan man i formidlingen måske overveje at illustrere det med en vægt, hvor argumenterne, efterhånden som faktatjekket skrider frem, lægges som lodder i skålene på hver side. På den måde vil man kunne vise, at der er uenighed om realiteter, og at der er argumenter på begge sider, som vi må forholde os til.

Eftersom det ikke handler om "sandt" eller "falsk", bør man i formidlingen gå væk fra skalaer med disse kategorier. Hvis der skal bruges en form for mærkater i formidlingen, kan journalisten i stedet pege på de gange, hvor en debattør er uredelig i sin argumentation og bruge mærkaterne "fortiende" eller "fordrejende" samt herunder "overdrivelse", "forsimpling" og "udskiftning". Mandag Morgen er netop begyndt at bruge mærkatet "vildledende", hvilket har med den uredelige debattør at gøre; dog vil de ovennævnte mærkater være mere præcise i forhold til, hvordan den vildledende strategi bliver udført. I formidlingen kan man også forsøge at fremhæve debattørernes frames og stille dem op over for hinanden med det formål at anskueliggøre, hvordan den samme realitet rent sprogligt beskrives ud fra forskellige perspektiver.

Modtagelse: individuel, subjektiv afvejning hos modtageren

Ifølge den retoriske argumentationsteori er journalistens opgave ikke at afgøre, hvad der er mest sandsynligt, men at facilitere en proces, hvor de væsentligste argumenter bliver hørt og vurderet, så modtageren på et oplyst, kvalificeret grundlag kan forholde sig hertil. Det er således ikke journalistens opgave at tage stilling, men at muliggøre en stillingtagen for andre. Når Detektor indtil for nylig har fulgt en praksis, hvor det er debattør-

ren selv, der skal placere pilen på det såkaldte sandhedsbarometer, og hvor debattøren ofte modvilligt har placeret pilen i de grå midterfelter, er det muligvis et forsøg på som medie ikke at møve omkring en stillingtagen og agere overdommer. Set fra et retorisk synspunkt er det dog hverken journalisten eller debattøren, der skal afveje argumenter for og imod, men seeren, der må gøre op med sig selv, hvilke argumenter der ifølge ham eller hende vejer tungest (Kock 2009a, 2013a). Det er en *trialogisk kommunikationssituation*, hvor debattørerne debatterer over for hinanden med det formål at give input til borgerens stillingtagen. I forhold til modtagelse er det også vigtigt med en forståelse for, at tilslutning typisk sker *gradvist* ved, at modtagerne "vejer" argumenter både for og imod og flytter sig i den ene eller anden retning (Perelman og Olbrechts-Tyteca 1969 [1958]).

Konklusion

I denne artikel har jeg argumenteret for, at den nuværende faktatjekpraksis kan forbedres, hvis journalister går fra at betragte fakta som faste, objektive sandheder, som man kan tjekke og finde bevis for hos akademiske eksperter, til at betragte fakta som domæneafhængige sandsynligheder, som vi debatterer om, og hvor debattører forsøger at overbevise om og opnå tilslutning til en bestemt opfattelse af realiteterne. Artiklen har redegjort for et retorisk syn på fakta og forklaret, hvordan dette kan operationaliseres i faktatjekgenren.

Frem for at tale om post-faktualitet kan man anskue det på den måde, at synet på realiteter altid har skullet etableres gennem sandsynliggørelse, men fordi vi nu lever i en digitaliseret og globaliseret verden, hvor der er mange, der bidrager til denne proces, og hvor der også i stigende grad er debattører, der opfører sig uredeligt med vildledende strategier, er det svært at nå til enighed. I det perspektiv har medierne kun en endnu vigtigere rolle, idet de netop kan forsøge at facilitere og kvalificere den globale diskussion om realiteter. Udlægningen af virkeligheden er kompleks og interessebundet, og det er netop det, som den gode faktajournalistik kan være med til at vise.

REFERENCER

- Allern, Sigurd og Mark Blach-Ørsten (2011). "The New Media as a Political Institution". *Journalism Studies*, 12. årgang, nr. 1, pp. 92-105.
- Amazeen, Michelle A. (2017). "Journalistic Interventions: The Structural Factors Affecting the Global Emergence of Fact-Checking". *Journalism*, pp. 1-17.
- Amazeen, Michelle A. (2013). *Making a Difference: A Critical Assessment of Fact-Checking in 2012*. Research Paper: New America Foundation Media Policy Initiative.
- Andrén, Gunnar, Pertti Hemánus, Olga Linné, Dan Lundberg, Erik Nordahl Svendsen og Kjeld Veirup (1979). *Loyalitet mod virkeligheden. Objektivitet og journalistik formidling*. København: Gyldendal.
- Aristoteles (1996). *Retorik*. Oversat og med introduktion af Thure Hastrup. København: Museum Tusulanum.
- Aristoteles (1989). *Topica*. Oversat af E. S. Forster. Loeb Classical Library. Cambridge: Harvard University Press.
- Bengt-Pedersen, Carsten og Søren Harnow Klausen (2018). "Social-konstruktivisme". *Den Store Danske*. København: Gyldendal. Hentet 16. december 2018 fra <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=161794>
- Blumler, Jay og Dennis Kavanagh (1999). "The Third Age in Political Communication: Influences and Features". *Political Communication*, 16. årgang, pp. 209-230.
- Brockriede, Wayne og Douglas Ehninger (1960). "Toulmin on Argument: An Interpretation and Application". *Quarterly Journal of Speech*, 46. årgang, nr. 1, pp. 44-53.
- Carey, James (1989). *Communication and Culture*. Boston: Unwin Hyman.
- Cunningham, Brent (2003). "Re-thinking Objectivity". *Columbia Journalism Review*, 42. årgang, nr. 2, pp. 24.
- Dilthey, Wilhelm (1989 [1883]). *Introduction to the Human Sciences*. Oversat og med introduktion af Rudolf Makkreel og Frithjof Rodi. Princeton: Princeton University Press.
- Dubin, Robert (1978). *Theory Development*. New York: Free Press.
- Eide, Martin (2012). "Faktasjekk som journalistisk nyorientering" i Martin Eide, Leif Ove Larsen og Helle Sjøvaag (red.), *Nytt på nett og brett. Journalistikk i forandring*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Femø Nielsen, Mie (red.) (2004). *Spin, selvfremsstilling og samfund – public relations som reflekterende praksis*. København: Samfundslitteratur.
- Gadamer, Hans-Georg (1975). *Truth and Method*. Marshall, New York: Crossroad.
- Graves, Lucas (2018). "Boundaries Not Drawn". *Journalism Studies*, 19. årgang, nr. 5, pp. 613-631.
- Graves, Lucas (2016). *Deciding What's True: The Rise of Political Fact-Checking in American Journalism*. New York: Columbia University Press.
- Graves, Lucas og Federica Cherubini (2016). *The Rise of Fact-Checking Sites in Europe*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Heidegger, Martin (1993 [1927]). *Sein und Zeit*. Tübingen: Niemeyer.
- Høybye, Anne, Brit Buchhave, Martin Lund og Signe Wagner (red.) (2007). *Politisk spin*. København: Akademisk Forlag.
- Jasinski, James (2001). "Argument" i James Jasinski (red.), *Sourcebook on Rhetoric: Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies*. Thousand Oaks: SAGE Publications Inc.
- Jørgensen, Charlotte og Merete Onsberg (2008). *Praktisk argumentation*. København: Nyt Teknisk Forlag.
- Kock, Christian (2013a). "Defining Rhetorical Argumentation". *Philosophy and Rhetoric*, 46. årgang, nr. 4, pp. 437-464.
- Kock, Christian (2013b). *De svarer ikke. Fordummende uskikke i den politiske debat*. København: Gyldendal.
- Kock, Christian (2009a). "Choice is not True or False: The Domain of Rhetorical Argumentation". *Argumentation*, 23. årgang, nr. 1, pp. 61-80.
- Kock, Christian (2009b). "Topik" i Charlotte Jørgensen og Lisa Villadsen (red.), *Retorik. Teori og praksis*. København: Samfundslitteratur.
- Kovach, Bill og Tom Rosenstiel (2001). *The Elements of Journalism*. New York: Three Rivers Press.
- Kragh, Helge (2018). "Naturvidenskab". *Den Store Danske*. København: Gyldendal. Hentet den 13. december 2018 fra <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=130470>
- Kuypers, Jim (2009). "Framing Analysis" i Jim Kuypers (red.), *Rhetorical Criticism. Perspectives in Action*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Lakoff, Georg (2004). *Don't Think of an Elephant. Know Your Values and Frame the Debate*. Vermont: Chelsea Green Publishing.
- Lowrey, Wilson (2017). "The Emergence and Development of News Fact-Checking Sites". *Journalism Studies*, 18. årgang, nr. 3, pp. 376-394.

- Manjoo, Farhad (2008). *True Enough. Learning to Live in a Post-Fact Society*. Hoboken: Wiley.
- McCombs, Maxwell E., J. P. Llamas, E. Lopez-Escobar og F. Rey (1997). "Candidate's Images in Spanish Elections: Second-Level Agenda-Setting Effects". *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 74. årgang, pp. 703-717.
- McCombs, Maxwell E. og Donald Shaw (1972). "The Agenda-Setting Function of Mass Media". *Public Opinion Quarterly*, 36. årgang, pp. 176-187.
- McNair, Brian (2017). "After Objectivity?". *Journalism Studies*, 18. årgang, nr. 10, pp. 1318-1333.
- Mindich, David (1998). *Just the Facts*. New York: NYU Press.
- Nyhan, Brendan og Jason Reifler (2015). "The Effect of Fact-Checking on Elites: A Field Experiment on U.S. State Legislators". *American Journal of Political Science*, 59. årgang, nr. 3, pp. 628-640.
- Perelman, Chaïm (2005 [1977]). *Retorikkens rige*. Oversat af Søren Porsborg og Hanne Roer. København: Hans Reitzels Forlag.
- Perelman, Chaïm og Lucie Olbrechts-Tyteca (1969 [1958]). *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Oversat af J. Wilkinson og P. Weaver. Notre Dame og London: University of Notre Dame Press.
- Pomerantsev, Peter (2015). *Nothing is True and Everything is Possible: Adventures in Modern Russia*. New York: Faber.
- Rosengren, Mats (1998). "Doxa och den nya retorikens kunskapssyn". *Rhetorica Scandinavica*, 8. årgang, nr. 1, pp. 10-17.
- Rosling, Hans (2018). *Factfulness. 10 grunde til at vi misforstår verden – og hvorfor den er bedre end vi tror*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Schudson, Michael (2001). "The Objectivity Norm in American Journalism". *Journalism*, 2. årgang, nr. 2, pp. 149-170.
- Schudson, Michael (1978). *Discovering the News*. New York: Basic Books.
- Schultz, Ida (2007). "Fra partipresse over omnibuspresse til segmentpresse". *Journalistica*, 5. årgang, pp. 5-26.
- Shaw, Donald L. (1967). "News Bias and the Telegraph: A Study of Historical Change". *Journalism Quarterly*, 44. årgang, pp. 3-12.
- Sivek, Susan Currie og Sharon Bloyd-Peshkin (2018). "Where Do Facts Matter?". *Journalism Practice*, 12. årgang, nr. 4, pp. 400-421.
- Skovsgaard, Morten (2010). *Den danske journalist. Ph.d.-afhandling*. Odense: Syddansk Universitet.
- Skovsgaard, Morten, Arjen van Dalen og Katrine Bisgaard (2018). "Et ædelt fag under stigende pres? Udviklingen i journalisternes profes-

- sionelle idealer og deres opfattelser af det daglige arbejde som journalist 2009-2015". *Journalistica*, 1. årgang, pp. 4-26.
- Spivak, Cary (2010). "The Fact-Checking Explosion". *American Journalism Review*, 32. årgang, nr. 1, pp. 38-43.
- Stencel, Mark (2015). "The Weaponization of Fact-Checking". *Politico Magazine*. Hentet den 16. januar 2019 fra <https://www.politico.com/magazine/story/2015/05/fact-checking-weaponization-117915>.
- Søe, Sille Obelitz (2018). "Nej, det er ikke bare løgn". *Politik*, 21. årgang, nr. 1, pp. 24-40.
- Toulmin, Stephen (1958). *The Use of Arguments*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tuchman, Gaye (1972). "Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity". *American Journal of Sociology*, 77. årgang, nr. 4, pp. 660-679.
- Whetten, David A. (1989). "What Constitutes a Theoretical Contribution". *Academy of Management Review*, 14. årgang, nr. 4, pp. 490-495.
- Willnat, Lars, David H. Weaver og G. Cleveland Wilhoit (2017). "The American Journalist in the Digital Age". *Journalism Studies*, pp. 1-19.
- Witschge, Tamara og Gunnar Nygren (2009). "Journalistic Work: A Profession under Pressure?". *Journal of Media Business Studies*, 6. årgang, nr. 1, pp. 37-59.
- Wittgenstein, Ludwig (1953 [1995]). *Filosofiske undersøgelser*. Oversat af Jes Adolphsen og Lennart Nørreklit. København: Munksgaard.

FORFATTER

Mette Bengtsson

Adjunkt, Roskilde Universitet

bengtsson@ruc.dk